Nikodinovski, Zvonko - Baza na priznaci "INSEKTI" (str. 1-12), od knigata *Figurativnite značenja na insektite vo francuskiot i vo makedonskiot jazik*, 2 - ri Avgust S, Štip, 2007 (2016), 636 p.

«Дури и најбаналната слика нуди поглед во менталитетот на цела една општествена група како и во градбата на човечкиот дух; само тоа би било доволно да се поместат меѓите што вообичено се поставуваат при проучување на фигуративниот говор. »

Charles Bally: ***Traité de stylistique française I***, str.185

1. 1. База на признаци "ИНСЕКТИ"

§ 1. Во семиолошки признаци спаѓа сѐ она што ја сочинува формата односно изразот на лексичката категорија «фигуративни значења на инсектите». Семиолошките признаци заедно со другите типови признаци (синтаксички, семантички, стилистички, библиографски и бројчани) се внесени во базата на податоци што ја нарековме **ИНСЕКТИ**. Во претходната глава веќе го користевме синтаксичкиот признак **Категорија** при описот на говорните структури на ентомолошките фигуративни единици.

Базата се состои од **2304** записи. Еден запис претставува еден вид досје или шкаф во кој се чуваат податоци за одреден предмет. Во нашиот случај предметот претставува ентомолошка единица со фигуративно значење а податоците претставуваат признаци кои го одредуваат предметот-ентомолошката фигуративна единица. Секој податок е дефиниран со одредена ширина (број на знаци) поради што и се нарекува "поле". Базата содржи вкупно 23 полиња а нејзината структура (број на полето, назив на полето и ширина на полето) изгледа во превод вака:

Структура на базата: INSEKTI.DBF

Број на записи во базата: 2304

Поле	Назив	Ширина
1	**ИЗРАЗ**	**100**
2	**РЕДЕН_БРОЈ**	**4**
3	**ВАРИЈАНТА**	**250**
4	**ЕКВИВАЛЕНТ**	**250**
5	**ДЕРИВАЦИЈА**	**30**
6	**ЈАЗИК**	**25**
7	**СТРАТ**	**20**

8	**ИЗВОР_КОМ**	**50**
9	**КАТЕГОРИЈА**	**45**
10	**ГЛОСА**	**254**
11	**ПРЕВОД**	**254**
12	**ЗНАЧЕЊТЕМА**	**30**
13	**ФИГУРА**	**20**
14	**ТИП**	**100**
15	**РЕФЕРВАЛЕР**	**80**
16	**ЗОТИПКЛАСА**	**20**
17	**ЗООВИД**	**25**
18	**ЗОООСОБИНА**	**40**
19	**ЗООБРОЈ**	**1**
20	**ЗООСИНОНИМ**	**254**
21	**ЗООАНТОНИМ**	**80**
22	**КЛУЧЕНЗБОР**	**50**
23	**ИНТЕРСИНОН**	**254**
	****Вкупно****	**2237**

Предметот за којшто се даваат разни податоци односно признаци е претставен во базата преку полето **Израз** и во тоа поле се внесени сите ентомолошки фигуративни единици.

Една од предностите на компјутерската обработка на податоци претставува и листањето на податоци од базата (на екран или на печатач). Базата може да се листа на повеќе начини, со или без индекс. Кога се листа без индекс записите се менуваат според редоследот на физичкиот внес на податоците додека пак кога се користи индекс листањето се остварува според подредените вредности (на буквите, бројките, датумите) на полето. Индексот претставува поле од базата (составено од најмногу 100 знаци) кое е подредено според нагорната или надолната вредност на податоците содржани во него. Така со помош на индексираните полиња може доста лесно и брзо да се дојде до саканиот податок од базата (податок не значи само испишување на екран на она што е веќе

запишано туку и брзо пресметување на разни вредности врз основа на податоците содржани во полињата).

1. 2. Семиолошки признаци

Во семиолошки признаци спаѓаат **4** признаци кои се запишани под следните броеви во горенаведената структура на базата: 16 (**Зотипкласа**), 17 (**Зоовид**), 19 (**Зообрјо**), 18 (**Зооособина**). Ќе дадеме краток опис на секој од овие признаци според редоследот наведен во овој параграф.

А. Зотипкласа

§ 2. **Зотипкласа** е најопштиот признак кој ја определува систематската припадност на животното што е застапено во говорната единица и тоа според зоолошката класа и ред.

Еве го табеларниот преглед на застапеноста на класите и редовите инсекти во примерите со фигуративно значење во францускиот јазик:

Како што се гледа од табелата најбројна класа со фигуративни значења е класата *ИНСЕКТИ (INSECTA)* со 88,92 %. Втора по бројност е класата *ПАЈАКОВИДИ (ARACHNOIDEA)* со 10,13 %. Најмалку застапена е класата *МНОГУНОГИ (MYRIAPODA)* со 0,9д5 %.

Во однос на редовите од класата *ИНСЕКТИ*, во францускиот корпус се застапени 12 редови од кои најброен е редот ОПНОКРИЛЦИ (HYMENOPTERA) СО 23,96 %.

Во македонскиот корпус ја имаме следната ситуација:

И тука го имаме истиот редослед: најбројна е класата *ИНСЕКТИ*

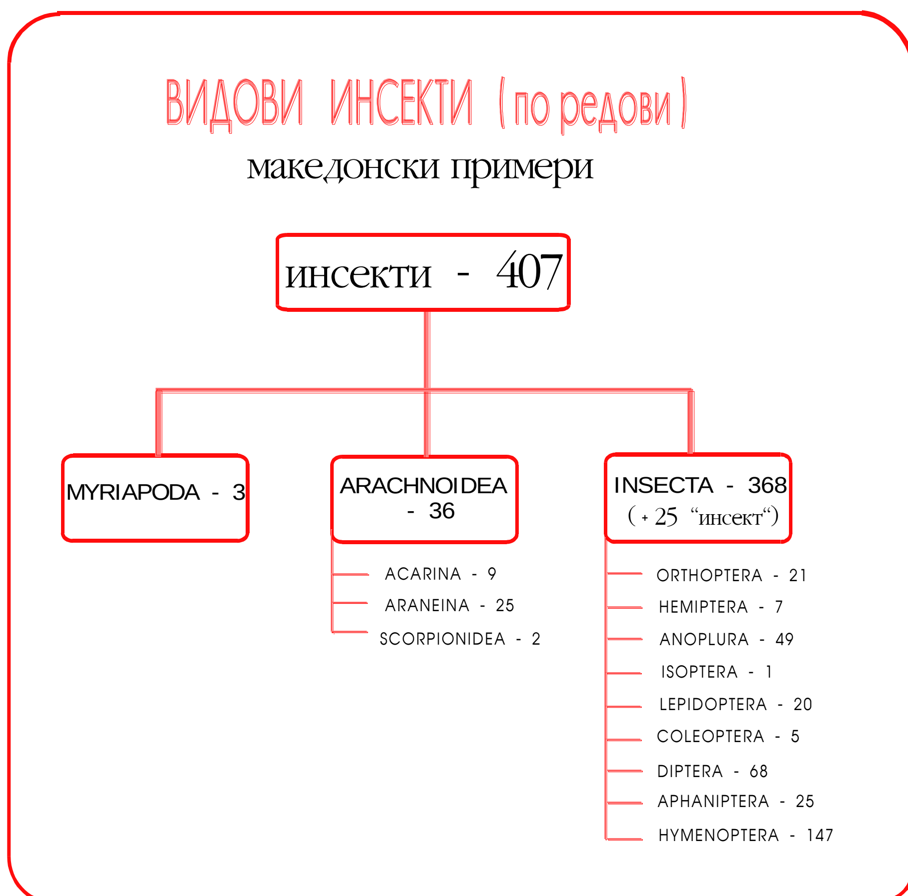

со 90,42 %, втора е класата *ПАЈАКОВИДИ* со 8,84 % а најмалубројна е класата *МНОГУНОГИ* со 0,74 %.

Во однос на редовите класата *ИНСЕКТИ*, во македонскиот корпус се застапени 9 редови од кои најброен е редот ОПНОКРИЛЦИ (HYMENOPTERA) со 39,95 %.

Б. Зоовид

§ 3. Зоовид претставува таков признак кој ги разграничува ентомозоонимите по видови. Така во францускиот корпус од базата се застапени вкупно **48** видови инсекти, додека во македонскиот корпус има вкупно **29** инсекти.

Еве го табеларниот преглед на застапеноста на видовите инсекти според нивната припадност на одделни редови во францускиот корпус:

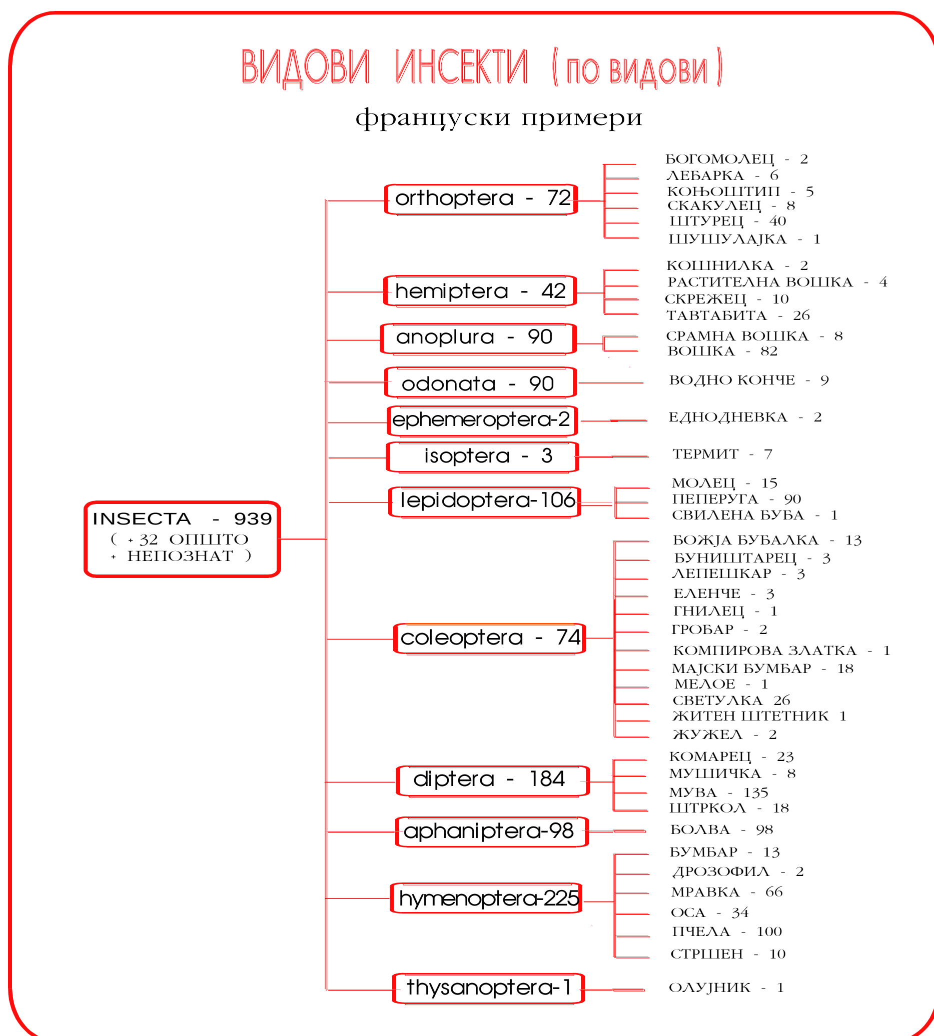

Најзастапен вид во францускиот корпус само од класата *ИНСЕКТИ* (вкупно 939 единици) е мувата од редот на двокрилците со 135 примери или 14,38 %, додека веднаш по неа доаѓа пчелата од редот на опнокрилците и таа е застапена со 100 примери или 10,65 %.

Еве го и табеларниот преглед за македонскиот корпус:

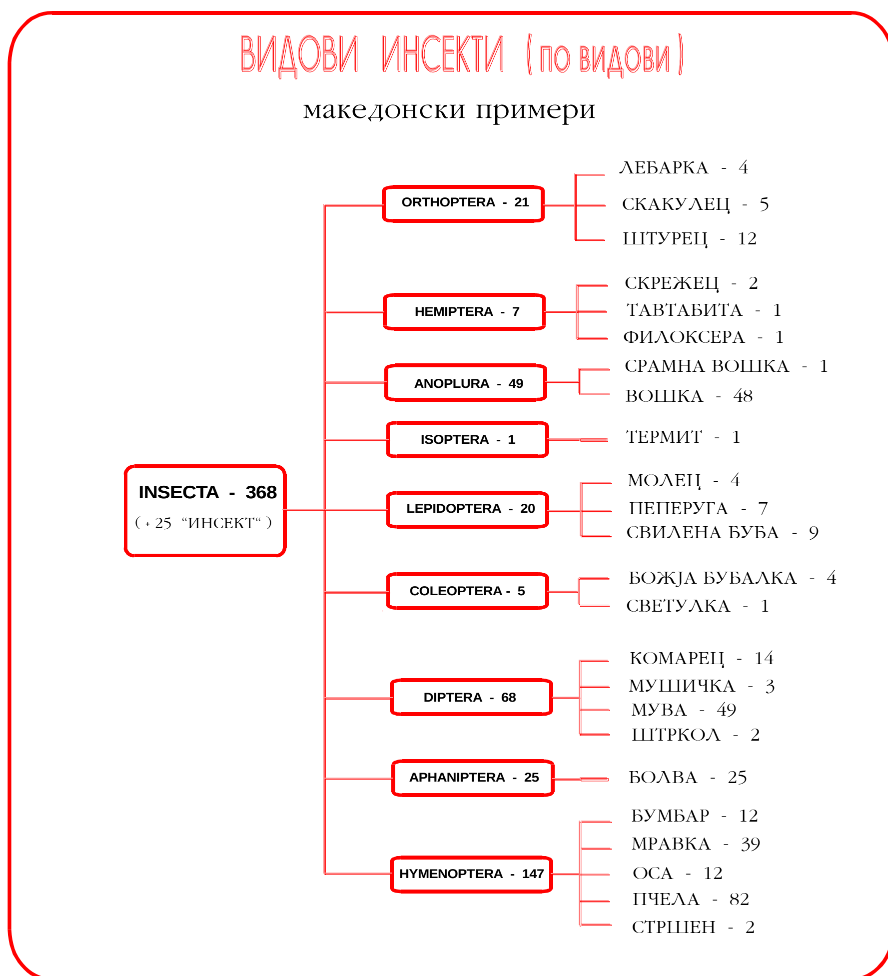

Во македонскиот корпус само од класата *ИНСЕКТИ* (вкупно 368 единици), првите две места ги заземаат истите инсекти но во обратен ред: најзастапен вид е пчелата од редот на опнокрилците со 82 примери или 22,28 %, додека на второ место е мувата со 49 примери или 13,31 %.

В. Зооброј

§ 4. Признакот **Зооброј** го регистрира вкупниот број на инсекти кои се содржат во секоја единица. Така според овој критериум во базата ја среќаваме следната состојба:

И во францускиот и во македонскиот корпус среќаваме идентична ситуација: најбројни се единиците со само **1** инсект (над **95 %**) а потоа следат единиците со **2** инсекта (нешто над **4 %**). По **3** и **4** инсекти се среќаваат во многу малку единици (околу **0,5 %**).

Речиси идентичните проценти во францускиот и во македонскиот корпус можат да бидат и индикатор за некое поопшто правило меѓу јазиците воопшто. Како и да е, јасно е дека единиците со само еден инсект се најпогодни за изразување на содржината на мислата а само мал процент единици со по 2 или повеќе инсекти (максимум **5** отсто) можат да учествуваат во изразување на дадени содржини.

Г. Зоооособина

§ 5. Признакот **Зоооособина** претставува поле во кое се регистрира семиолошката фигура на ентомолошкото фигуративно значење. Имено, тука се бележи онаа особина или сема (денотативна или конотативна) на инсектот која го дава или произведува неговото фигуративно значење.

Особините на инсектите може да се поделат во две големи групи: **1. физички особини** и **2. однесување**. Во групата на физички особини спаѓаат следните особини: големина, тежина, боја, градба.

Во втората група особини «Однесување» може да разграничиме три подгрупи:

А. однесување на инсектите

Б. однесување меѓу инсектите и животните (било да се работи за односи меѓу инсектите или пак меѓу инсектите и другите животни)

В. однесување меѓу инсектите и луѓето (и во двете насоки).

Поделбата на три подгрупи е од чисто практична гледна точка поради стремежот за разграничување на учесниците во еден процес. Меѓутоа јасно е дека една иста особина на инсектот (на пример исхраната) може да се реализира во разни подгрупи во зависност од видот на инсектот: така исхраната на пчелите со полен спаѓа во првата подгрупа, исхраната на пајакот со муви во втората, додека исхраната на вошката во третата подгрупа.

Така, во првата подгрупа би можеле да ги изделиме следните однесувања: брмчење, летање, скокање, работење и др. Во втората подгрупа би ги навеле начинот на исхрана (плетење пајажина, боцкање, испуштање отров) додека во третата подгрупа најважни се следните однесувања: касање, задевање, начин на исхрана (сите три се однесувања на инсектите кон луѓето) како и бркање, мавтање, тепање (со рака, со предмет или со инсектициди) и фаќање (сите четири се однесувања на луѓето кон инсектите).

1. 3. Семантички признаци

Во семантички признаци спаѓаат **3** признаци кои се запишани под следните броеви во горенаведената структура на базата (сп. **§ 77.**): 12 (**Значењтема**), 15 (Р**ефервалер**) и 13 (**Фигура**). Ќе дадеме краток опис на секој од овие признаци според тукуштонаведениот редослед.

А. Значењтема

§ 5. Признакот **Значењтема** ги бележи значењата и темите на ентомолошките единици со фигуративно значење. Се работи за сложен признак кој како да е составен од два признака. Тоа произлегува од различноста на говорните структури. Имено, додека кај едни структури значењето може да се одреди со еден збор (кај лексемските и фраземските структури ако се разгледуваат надвор од самостојно изведени говорни дејствија), кај други структури значењето претставува интерактивна категорија која може да се одреди со две одредби: најпрвин со помош на некоја илокутивна одредба како на пр. порака, совет, аргументација, префрлување, колнење и др. (кај паремиските структури) а потоа со една одредба која претставува спецификација на она што било изговорено во говорното дејствие. Вториот дел, кој се изразува со помош на именска релација или на комплетивна клауза, претставува всушност тема на говорното дејствие. Токму поради тоа се определивме називот на овој признак да биде **Значењтема** со што всушност се имплицира дека значењето е сложена категорија која може да се разгледува на две рамништа: тематско (стриктно семантичко) и интерлокутивно (прагматичко).

Интересно е во тој поглед да се види како се именуваат паремиските говорни дејствија. Така, најголемиот дел од разгледуваните паремиски единици се претставуваат со следната структура: **рече (кажува) еден(-на) афоризам (гатанка, пословица, престскажување, верување) за (...)**. Како што се гледа именувањето на овие говорни дејствија е претставено преку називот на говорното дејствие во првиот дел и преку неговата тема во вториот дел. Инаку називот на овие дејствија се однесува многу повеќе на нивната форма и тема отколку на нивната функција.

Единствено говорната единица **клетва** се парафразира со глаголската релација **колне некого** која претставува интерактивна категорија што значи дека се однесува на функцијата на таа говорна единица во говорната интеркомуникација.

Нашиот пристап во овој труд е воглавно тематски со оглед на тоа што целта нѝ е да ги проучиме корелациите меѓу семиолошките и семантичките структури во фигуративните ентомолошки говорни единици а не и нивните функции во говорната интеркомуникација.

Значењата на фигуративните ентомолошки единици што тука ги проучуваме се однесуваат воглавно **на човекот, на неговите физички и психички особини и на неговиот социјален живот**. Еден дел од тие ентомолошки единици не го симболизираат директно човекот но сепак индиректно се однесуваат на него. Имено, има многу гатанки, претскажувања, верувања и вицеви чии фигуративни значења не се директно антропоморфни но чија изведба игра улога во човековиот живот (да го поучат, да му го прогнозираат времето, да му пренесат традиционални изреки, да го засмејат).

Б. Рефервалер

§ 6. Признакот **Рефервалер** ја бележи референтната вредност на ентомолошките лексеми со фигуративно значење. Во поглавјето **§ 21** го постулиравме правилото според кое референтната вредност на фигуративното значење е пропорционална на референтната вредност на етимонското значење (со исклучок кај иронијата и антифразата). Референтната вредност е бележена во четири величини: позитивна, неутрална, неодредена и негативна.

Во францускиот корпус ја среќаваме следната ситуација: со **позитивна референтна вредност** се јавуваат **210** ентомолошки лексеми што претставува **19,89 %** од вкупниот број француски изрази со фигуративно значење (1056). **Неутрална вредност** поседуваат **18** ентомолошки лексеми што претставува **1,70 %**. **Неодредена вредност** покажуваат **95** ентомолошки лексеми што претставува **8,99 %**, додека со **негативна референтна вредност** се одликуваат **733** лексеми што претставува **69,41 %** од вкупниот број ентомолошки единици со фигуративно значење во францускиот корпус. Значи најбројни се единиците со негативна вредност, потоа доаѓаат единиците со позитивна, па со неодредена и на крај со неутрална референтна вредност.

Во македонскиот корпус ситуацијата е приближно иста. Имено, со **позитивна вредност** се одликуваат **92** ентомолошки лексеми што

претставува **22,60 %** од вкупниот број ентомолошки единици со фигуративно значење во македонскиот корпус (407). Неутрална вредност поседуваат **6** единици што претставува **1,47 %**. Со **неодредена вредност** се јавуваат **44** лексеми што претставува **10,81 %**. Најголем број лексеми се јавуваат со **негативна вредност**, вкупно **265** што претставува **65,11 %**. Значи и во македонскиот корпус најбројни се единиците со негативна вредност, потоа доаѓаат единиците со позитивна, па со неодредена и на крај со неутрална референтна вредност. Еве го распоредот на референтната вредност во двата јазика претставен преку графикон:

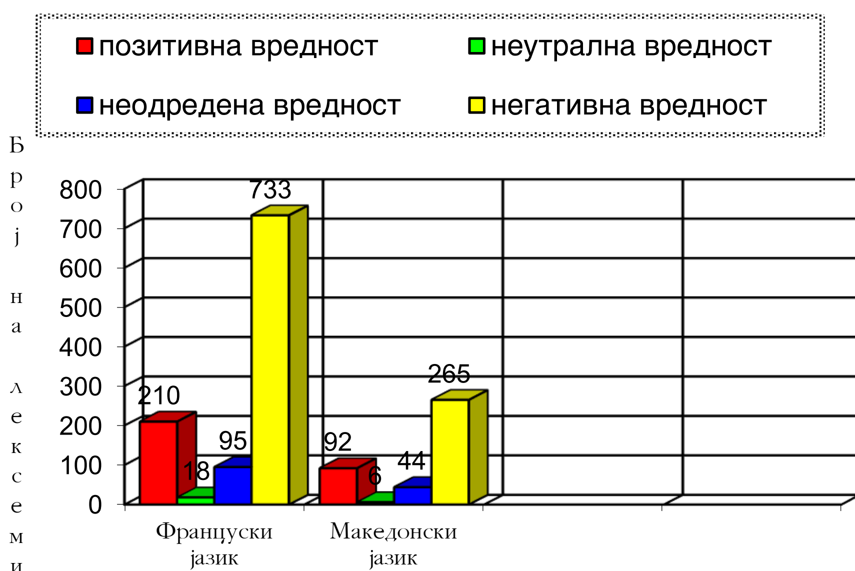

Ако ги спореδиме резултатите во двата корпуса ќе видиме дека во македонскиот корпус има повеќе единици со позитивна и со неодредена референтна вредност во однос на францускиот корпус. Од друга страна пак францускиот корпус содржи повеќе единици со негативна и со неутрална референтна вредност.

В. Фигура

§ 7. Фигура е едно од обележјата кои се однесуваат на содржината односно значењето на една лексичка категорија со фигуративни значења. Со оглед на тоа што изразот на една единица со фигуративно значење и самиот претставува значенска јазична единица потребно е да

се утврди која е врската меѓу првичното и вторичното значење на дадената единица. Не се навлегува во тоа што се означува туку се бара само патот по кој првото значење преминало во второ значење односно неговата семиологија.

Не навлегувајќи во расправа за генезата на фигурите и на фигуративните значења, би сакале само да го споменеме мислењето на Баји кој причините за настанување на фигуративните значења ги гледа во слабостите и несовршеноста на човечкиот ум. Баји вели:

"Секогаш кога успеваме да се доближиме до изворот на некоја слика, се судруваме со некој недостаток на човечкиот ум или на некоја нужност на која подложи јазикот.

Најголемото несовршенство од кое страда нашиот ум претставува неговата неспособност да апстрахира во апсолутна смисла, односно да предочи еден поим, да осознае една идеја вон каков и да е допир со конкретната реалност. Ние ги поистоветуваме апстрактните поими со предметите од нашите сетилни перцепции, затоа што тоа е единствениот начин кој ни овозможува да ги осознаеме тие поими и да ги направиме разбирливи за другите. (...) Впрочем, тие асоцијации се засновани врз нејасни аналогии, понекогаш и многу нелогични; но тие доста добро откриваат што забележува лицето кое мисли во надворешниот свет и во какви слики тоа лице си го претставува она што неговиот мозок не може да му го претстави во форма на чиста апстракција. Токму во тоа се состои и значењето на фигуративниот јазик за колективната психологија". [1]

Еве го списокот на видовите фигури и на нивната фреквенција.

Француски јазик			**Македонски јазик**		
Вид	Јавувања	Проценти	Вид	Јавувања	Проценти
1.Метафора	434	41,10 %	1.Метафора	220	54,05 %
2.Аналогија	232	21,97 %	2.Компарација	58	14,25 %
3.Конкретно значење	128	12,12 %	3.Аналогија	45	11,06 %
4.Компарација	93	8,81 %	4.Персонифи-кација	34	8,35 %
5.Метонимија	89	8,43 %	5.Конкретно значење	27	6,63 %

[1] Charles Bally: ***Traité de stylistique française*** , < 2 izd. >, Carl Winter, Heidelberg, 1921, str. 187.

6.Персонификација	64	6,06 %	6.Метонимија	12	2,95 %
7.Хипербола	10	0,95 %	7.Хипербола	7	1,72 %
8.Игра на зборови	4	0,38 %	8.Игра на зборови	4	0,98 %
9.Иронија	1	0,01 %			
10.Паронимија	1	0,01 %			

* Вкупно 1056 единици * Вкупно 407 единици

Од вкупно **10** фигури застапени во двата јазика **8** се исти додека само две се различни но кои се содржат само во по **1** пример. Покрај тоа во голем број единици ентомолошките лексеми се јавуваат во нивното конкретно значење. Од оваа табела можеме да видиме дека меѓу францускиот и македонскиот корпус постојат следните разлики: во францускиот корпус со поголема застапеност во однос на македонскиот се одликуваат аналогијата, метонимијата и конкретното значење, додека кај сите останати фигури застапеноста е поголема во македонскиот корпус.